

OBSAH

Předmluva	11
Zkratky a symboly	13
1. SOCIOLINGVISTICKÉ OTÁZKY BASKIČTINY	15
1.1 Sociolingvistická situace baskičtiny	17
1.1.1 Administrativní rozdělení Baskicka	17
1.1.2 Současný politický statut Baskicka a jazyková situace	18
1.1.2.1 Španělské Baskicko	19
1.1.2.1.1 K jednotlivým historickým krajům španělského Baskicka	20
1.1.2.1.1.1 Álava	20
1.1.2.1.1.2 Biskajsko	20
1.1.2.1.1.3 Gipuzkoa	21
1.1.2.1.1.4 Autonomní oblast Navarra / španělská Navarra / Horní Navarra	21
1.1.2.2 Francouzské Baskicko	22
1.1.2.2.1 K jednotlivým historickým krajům francouzského Baskicka	23
1.1.2.2.1.1 Labortánsko	23
1.1.2.2.1.2 Dolní Navarra / francouzská Navarra	23
1.1.2.2.1.3 Suletínsko	24
1.1.2.2.2 Právní status baskičtiny v jednotlivých oblastech	25
1.1.2.2.2.1 Ústup baskičtiny v historické době	25
1.1.2.2.2.2 Baskičtina v nové době	25
1.1.2.2.2.3 Spisovná norma – euskara batua	27
1.1.2.2.2.4 Období spisovné baskičtiny	29
1.2 Stručné dějiny basckologie	31
2. GENEALOGICKÉ A HISTORICKÉ OTÁZKY BASKIČTINY	35
2.1 Původ a filiace baskičtiny	37
2.2 Hypotézy o původu Basků a baskičtiny	41
2.2.1 Hypotéza baskicko-iberská	42
2.2.2 Hypotéza baskicko-kavkazská	45
2.2.3 Hypotéza baskicko-berberská	46
2.3 Vývoj baskičtiny	49
2.3.1 Stručná historická chronologie	49
2.3.2 Charakteristika jednotlivých fází vývoje	50
3. SPECIFICKÉ RYSY BASKIČTINY	67
3.1 Přehled rysů odlišujících baskičtinu od indoevropských jazyků	69
3.2 Individuální zvláštnosti baskičtiny	71

3.3 Pravděpodobné vlivy indoevropských (románských) jazyků na baskičtinu	74
3.4 K typologickým rysům baskičtiny	75
3.4.1 Rysy aglutinační	75
3.4.2 Rysy izolační	75
3.4.3 Otázka flexivních rysů v baskičtině	76
3.4.4 Rysy intreflexivní	78
3.4.5 Rysy polysyntetické	78
4. CHARAKTERISTIKA SOUČASNÉ SPISOVNÉ BASKIČTINY	79
4.1 Fonetika a fonologie	81
4.1.1 Fonetika	81
4.1.1.1 Ukázka snadného baskického textu	81
4.1.1.2 Přehled fonetických realizací	82
4.1.1.3 Popis výslovnosti	83
4.1.1.3.1 Fonotaktická pravidla (sandhi)	86
4.1.1.3.2 Přízvuk	87
4.1.1.3.2.1 Přízvuk v baskičtině a ve španělštině	87
4.1.1.3.3 Pořádek slov	88
4.1.2 Fonologie	89
4.1.2.1 Fonologický systém baskičtiny	89
4.1.2.1.1 Fonologické opozice	91
4.1.2.1.2 Afektivní palatalizace	91
4.1.2.1.3 Struktura slabiky	92
4.1.2.1.4 Kombinace fonémů	92
4.2 Charakteristika baskické gramatiky	94
4.2.1 Výpověď	94
4.2.1.1 Aktuální členění výpovědi	94
4.2.2 Morfologie	95
4.2.2.1 Morfologie nominální	95
4.2.2.1.1 Deklinace	95
4.2.2.1.1.1 Paradigmatické tabulky nominální	97
4.2.2.1.1.2 Paradigmatika demonstrativ	101
4.2.2.1.1.2.2 Zvláštnosti baskičtiny v nominální morfologii	102
4.2.2.1.1.3 Aglutinační rysy v nominální morfologii	103
4.2.2.2 Morfologie verbální	105
4.2.2.2.1 Verbum finitum	105
4.2.2.2.1.1 Gramatické kategorie baskického verba finita	106
4.2.2.2.1.1.1 Osoba a číslo	106
4.2.2.2.1.1.2 Čas	108
4.2.2.2.1.1.2.1 Temporální významy	108
4.2.2.2.1.1.2.2 Výrazové prostředky kategorie času v baskičtině	112
4.2.2.2.1.1.3 K aspektové interpretaci nefinitních tvarů slovesných	114
4.2.2.2.1.1.4 Modus	115
4.2.2.2.1.1.4.1 Modální významy	115
4.2.2.2.1.1.4.2 Modální výrazové prostředky	116
4.2.2.2.1.1.4.3 Modální funkce (slovesné mody)	117
4.2.2.2.1.1.4.3.1 Indikativ	117
4.2.2.2.1.1.4.3.2 Subjunktiv	117
4.2.2.2.1.1.4.3.3 Imperativ	118
4.2.2.2.1.1.4.3.4 Deziderativ	119
4.2.2.2.1.1.4.3.5 Supozitivnost	119
4.2.2.2.1.1.4.3.6 Kondicionálnost	119
4.2.2.2.1.1.4.3.7 Posibilitivnost	120
4.2.2.2.1.1.5 Slovesný rod	122

4.2.2.2	Verbální paradigmatika	124
4.2.2.2.1	Nefinitní tvary slovesné	125
4.2.2.2.1.1	Tvary participia pasivního/(perfektivně) minulého	125
4.2.2.2.1.2	Tvary substantiva slovesného	125
4.2.2.2.2	Tvary verba finita	126
4.2.2.2.2.1	Pronomiální inkorporace	126
4.2.2.2.2.2	Lexikální základ auxiliantu	126
4.2.2.2.2.3	Srovnávací ukázka paradigmatiky baskického auxiliantu	128
4.2.2.2.2.4	K tabulkám tvarů auxiliantu <i>izan</i>	129
4.2.2.3	Morfologická charakteristika VF obecně	129
4.2.2.3.1	Paradigmatické tabulky verbální	131
4.2.2.3.1.1	Pomocné sloveso IZAN	131
4.2.2.3.1.1.1	Indikativ	131
4.2.2.3.1.1.1.1	Indikativ přítomnosti	131
4.2.2.3.1.1.1.2	Indikativ préterita	132
4.2.2.3.1.1.2	Subjunktiv	132
4.2.2.3.1.1.2.1	Subjunktiv přítomnosti	132
4.2.2.3.1.1.2.2	Subjunktiv préterita	133
4.2.2.3.1.1.3	Imperativ a deziderativ	133
4.2.2.3.1.1.4	Posibilitivnost	134
4.2.2.3.1.1.4.1	Posibilitivnost přítomnosti	134
4.2.2.3.1.1.4.2	Posibilitivnost préteritní	134
4.2.2.3.1.1.4.3	Posibilitivnost kondicionální	135
4.2.2.3.1.1.5	Supozitivnost	135
4.2.2.3.1.1.5.1	Supozitivnost deindikativní	135
4.2.2.3.1.1.5.1.1	Supozitivnost deindikativní faktibilní	135
4.2.2.3.1.1.5.1.2	Supozitivnost deindikativní eventuální	136
4.2.2.3.1.1.5.2	Supozitivnost desubjunktivní	136
4.2.2.3.1.1.5.2.1	Supozitivnost desubjunktivní faktibilní	136
4.2.2.3.1.1.5.2.2	Supozitivnost desubjunktivní eventuální	137
4.2.2.3.1.1.6	Kondicionálnost	138
4.2.2.3.1.1.6.1	Kondicionálnost eventuální	138
4.2.2.3.1.1.6.2	Kondicionálnost ireálná	138
4.2.2.3.1.2	Tabulky syntetických sloves	139
4.2.2.3.1.2.1	Etorri ‚přijít‘, ‚přijet‘	140
4.2.2.3.1.2.2	Eduki ‚mít‘ (uvnitř, u sebe), ‚vlastnit‘	143
4.2.2.3.1.2.3	Ekarri ‚přinášet‘ (sem)	144
4.2.2.3.1.2.4	Další syntetická slovesa	145
4.2.3	Syntax	152
4.2.3.1	Věta	153
4.2.3.1.1	K syntaxi věty jednoduché	153
4.2.3.1.1.1	Otázka větných členů	153
4.2.3.2	Souvětí	157
4.2.3.2.1	Souvětí souřadné	157
4.2.3.2.2	Souvětí podřadné	158
4.2.3.2.2.1	Nejfrekventovanější věty vedlejší (VV)	159
4.2.3.2.2.1.1	Vedlejší věty obsahové (VVO)	159
4.2.3.2.2.1.2	Vedlejší věty vztažné	160
4.2.3.2.2.1.3	Vedlejší věty okolnostní	160
4.2.3.2.2.1.3.1	VV časové	160
4.2.3.2.2.1.3.2	VV způsobové	160
4.2.3.2.2.1.4	Vedlejší věty příčinné	161
4.2.3.2.2.2	Kondenzace druhého sdělení	163
4.2.3.2.2.2.1	Participium pasivní	163

4.2.3.2.2.2 Substantivum slovesné	165
4.2.3.3 Syntaktické zvláštnosti baskičtiny	166
4.2.3.3.1 Alokutivní výpovědi	166
5. SLOVNÍ ZÁSoba BASKIČTINY	169
5.1 Slovní zásoba	171
5.1.1 Lexikon a slovní druhy	171
5.1.2 Lexikální morfologie	172
5.1.2.1 Derivace	173
5.1.2.2 Kompozice	176
5.1.2.3 Komplexní lexie (sdružená pojmenování)	178
5.2 Lexikální etymologie	180
5.2.1 Slova neindoevropská	180
5.2.2 Slova přejatá	181
5.2.2.1 Slova přejatá z latiny	181
5.2.2.2 Slova přejatá z keltských jazyků	185
5.2.2.3 Slova přejatá z arabštiny	185
5.2.2.4 Slova přejatá z germánských jazyků	185
5.3 Onomastika	186
5.3.1 Toponymie a antroponymie	186
5.3.1.1 Baskická osobní jména	188
5.3.1.2 Baskická příjmení	189
5.3.1.3 Baskická toponyma	191
6. UKÁZKY TEXTŮ	195
6.1 Texty historické (v dialektech)	197
6.2 Texty současné (v euskara batua)	217
7. CHARAKTERISTIKA DNEŠNÍCH BASKICKÝCH DIALEKTŮ	229
7.1 Přehled baskických dialektů	231
7.1.1 Charakteristika baskických dialektů	234
7.1.1.1 Dialekty španělského Baskicka (Hegoalde)	234
7.1.1.1.1 Dialekt západní (biskajský)	234
7.1.1.1.1.1 Charakteristika západního (biskajského) dialektu	234
7.1.1.1.1.2 Ukázka textu v západním (biskajském) dialektu	238
7.1.1.1.2 Dialekt centrální (gipuzkoánský)	239
7.1.1.1.2.1 Charakteristika centrálního (gipuzkoánského) dialektu	240
7.1.1.1.2.2 Ukázka textu v gipuzkoánském dialektu	241
7.1.1.1.3 Dialekt navarrský/hornonavarrský	242
7.1.1.1.3.1 Dialekt (horno)navarrský severní	243
7.1.1.1.3.1.1 Charakteristika (horno)navarrského dialektu severního	243
7.1.1.1.3.1.1.1 Ukázka textu v (horno)navarrském dialektu	245
7.1.1.1.3.2 Dialekt (horno)navarrský jižní	246
7.1.1.1.3.2.1 Charakteristika jižního (horno)navarrského dialektu	246
7.1.1.1.3.3 Navarrská gipuzkoánština	247
7.1.1.1.3.3.1 Charakteristika navarrské gipuzkoánštiny	247
7.1.1.2 Dialekty francouzského Baskicka (Iparralde)	248
7.1.1.2.1 Dialekt labortánský	248
7.1.1.2.1.1 Charakteristika labortánského dialektu	249
7.1.1.2.1.2 Labortánský dialekt na území španělské Horní Navarry	252
7.1.1.2.1.2.1 Ukázka textu v labortánském dialektu	253
7.1.1.2.2 Dialekt dolnonavarrský	255
7.1.1.2.2.1 Charakteristika dolnonavarrského dialektu	255
7.1.1.2.2.2 Dolnonavarrský dialekt ve španělské Horní Navarre	255

7.1.1.2.2.2.1	Charakteristika dolnonavarrského dialektu v Horní Navaře	256
7.1.1.2.2.3	Ukázka textu v dolnonavarrském dialektu	256
7.1.1.2.3	Dialekt suletinský	257
7.1.1.2.3.1	Charakteristika suletinského dialektu	257
7.1.1.2.3.2	Ukázka textů v suletinském dialektu	259
7.1.1.2.4	Menší dialekty	263
7.1.1.2.4.1	Dialekt ronkalský	263
7.1.1.2.4.1.1	Charakteristika ronkalského dialektu	263
7.1.1.2.4.1.2	Ukázka textu v ronkalském dialektu	264
7.1.1.2.4.2	Dialekt aeškoánský	265
7.1.1.2.4.2.1	Charakteristika aeškoánského dialektu	266
7.1.1.2.4.3	Dialekt salazarský	266
7.1.1.2.4.3.1	Charakteristika salazarského dialektu	267
7.1.1.2.4.4	Dialekt baztánský	268
7.1.1.2.4.4.1	Charakteristika baztánského dialektu	268
7.1.1.2.4.5	Některé zaniklé navarrské varianty	269
7.1.1.2.4.5.1	Varianty baskičtiny z oblasti Améscoa Lana	269
7.1.1.2.4.5.2	Varianty baskičtiny z oblasti Tierra Estella	269
7.1.1.2.4.5.3	Varianty baskičtiny z pamplonské nížiny	269
7.1.1.2.4.5.4	Varianty baskičtiny z Artajony a z oblasti Eslava	269
7.2	Jazykový atlas Baskicka	270
8.	ZÁVĚRY	271
8.1	Závěry k původu, filiaci a vývoji baskičtiny	273
8.2	Závěry ke struktuře baskičtiny	275
8.3	Závěry k sociolingvistické situaci baskičtiny	277
9.	BIBLIOGRAFIE	279

tvorou spisovné baskičtiny v roce 1963 a její postupné rozšíření na zhruba proniknout do stavby tohoto jazyka, takže citlivé upřesnění a do jasné míry i povinnost získané poznatky zveřejnit. Diachronními zkoumáním by ovšem prospělo proniknout také do struktur i lexika jednotlivých dialektů a využití jejich srovnání k alespoň hypotetickým závěrům. Těmto záležitostem se však nejlépe proměnitelně věnují baskičtinologové.

Tato práce jakožto první soustavná publikace o struktuře baskičtiny a na ní vydávaná si pro začátek klade cíl spíše jen informativní: seznámit lingvistickou veřejnost s vnitřní strukturou současné spisovné baskičtiny (struktuře *basque*) a nastínit potřeby a možnosti jejího zkoumání. Měrem práce je v tomto ohledu kapitola IV.

Uchopí baskičtinou morfoloii, zejména slovisnou, do všech detailů je dopřáno jen velmi trpělivému a pro věc zaujatému čtenáři. Proto pro zájemce o stručnější charakteristiku baskičtiny shrnuji v kapitole III. hlavní neindeoevropské rysy tohoto pozoruhodného jazyka, jehož „variance na stejné téma“ (Skalička) jsou sice specificky odlišné, mkon však do té míry, aby nebylo možno seřadit se s jejich jednotlivostmi i v jiných jazycích dnešního světa.

Pro ilustraci zařazují rovněž ústředky historických, současných dialektálních a současných spisovných textů. Charakteristiky jednotlivých dialektů, uvedené v kapitole VII, by se v práci tohoto druhu mohly zdát nadbytečnými, je však vhodné si uvědomit, že vzhledem k poměrně pozdnímu vytvoření normy spisovného jazyka jsou dialekty jedinou pravou podobou živého jazyka, jak zůstal zachován z minulosti, a tudíž se bez přiblížení k nim nedá dost dobře aplikovat žádný diachronní přístup k baskičtině, ani žádné přístupy o vnitřní rekon-